

Onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden in het hedendaagse Duits: definitie, inventaris en semantische classificatie

Joren SOMERS

Abstract

Several studies have drawn attention to the fact that subjecthood is not necessarily associated with nominative case-marking (Andrews 1976, Þráinsson 1979, Zaenen, Maling & Þráinsson 1985, Sigurðsson 1989, inter alia).¹ This article seeks to contribute to the study of non-canonically case marked subjects by zooming in on nominative-dative verbs in Present-Day with a subject-like oblique argument (henceforth: impersonal dative-nominative verbs). The aim of this article is twofold. First, I present an exhaustive list of all German impersonal dative-nominative verbs, and secondly, I aim to classify them according to the semantic typology suggested by Barðdal et al. (2016). The results show that impersonal dative-nominative verbs are far more numerous than hitherto assumed, and that their semantic distribution gravitates towards meanings pertaining to emotions, cognitive processes, and contexts of gain and benefit.

1. HET CONCEPT

Het voorwerp van deze studie zijn werkwoorden met SUBJECTACHTIGE DATIEVEN. Het betreft met andere woorden structuren met niet-canonieke casusmarkering waarvan het datiefargument een rol vervult die veelal met het onderwerp geassocieerd wordt. In de Relationele Grammatica worden dergelijke werkwoorden ook wel aangeduid als inversiepredicaten (Blake 2001: 79), maar in navolging van Barðdal (2004) zal ik de term ONPERSOONLIJKE DATIEF-NOMINATIEFWERKWOORDEN hanteren.²

¹ Graag bedank ik Jóhanna Barðdal, Torsten Leuschner, Tom de Bleye en Ruben De Baerdemaeker voor hun waardevolle commentaren en voor de tijd die ze vonden om over deze bijdrage van gedachten te wisselen. Ook de twee anonieme lezers van dit artikel wens ik uitdrukkelijk te bedanken, net zoals het publiek van de 4de LinGhentian Doctorials in Gent, 18 maart 2021, de 11de ICCG in Antwerpen, 20 augustus 2021 en KZM Herfstvergadering, 16 oktober 2021. Dit onderzoek maakt deel uit van het project *Language Productivity @ Work*, dat gefinancierd wordt door het Bijzonder Onderzoeksfonds voor Geconcerteerde Onderzoeksacties (BOF-GOA) van de Universiteit Gent (beursnummer: 01G01319).

² Ik ben me ervan bewust dat de term ‘onpersoonlijk’ ook wordt gebruikt om te verwijzen naar uitingen met een loos onderwerp (bv. Ndl. *het regent*) of zinnen zonder nominatiefargument (bv. Du. *mir ist kalt* ‘ik heb het koud’). Bij gebrek aan een andere term, en in navolging van Barðdal (2004), zal ik hem echter gebruiken om te verwijzen naar nominatief-datiefwerkwoorden met een subjectachtige datief.

De volgende voorbeelden mogen de zonet geijkte begrippen verder illustreren:

- (1a) *Die Kinder* *missfallen* *der Frau.*
 de.NOM kinderen misvallen.3P.PL de.DAT vrouw
 ‘De kinderen bevallen de vrouw niet’
- (2a) *Die Kur* *hat* *mir* *gutgetan.*
 de.NOM kuur heeft.3P.SG mij.DAT deugddoen.VD
 ‘De kuur heeft me deugd gedaan’
- (3a) *Diesem Buch* *fehlt* *eine klare Linie.*
 dit.DAT boek ontbeert.3P.SG een.NOM duidelijke lijn
 ‘Dit boek ontbeert een duidelijke lijn’
- (4a) *Dieses Wort* *kommt* *mir* *absurd* *vor.*
 dit.NOM woord komt.3P.SG mij.DAT absurd voor
 ‘Dit woord komt mij absurd voor’

In elk van de bovenstaande zinnen neemt de datief een rol op die in canonieke structuren door de nominatief wordt vervuld. Dat blijkt ook uit de (b)-voorbeelden hieronder, waarin het perspectief telkens wordt omgekeerd en de subjectachtige datief uit (1a)-(4a) middels een ander werkwoord in de nominatief wordt gerealiseerd:

- (1b) *Die Frau* *mag* *die Kinder* *nicht.*
 de.NOM vrouw mag.3P.SG de.ACC kinderen niet
 ‘De vrouw houdt niet van de kinderen’
- (2b) *Ich* *habe* *die Kur* *genossen.*
 ik.NOM heb.1P.SG de.ACC kuur genoten.VD
 ‘Ik heb van de kuur genoten’
- (3b) *Dieses Buch* *hat* *keine klare Linie.*
 dit.NOM boek heeft.3P.SG geen.ACC duidelijke lijn
 ‘Dit boek ontbeert een duidelijke lijn’
- (4b) *Ich* *finde* *dieses Wort* *absurd.*
 ik.NOM vind.1P.SG dit.ACC woord absurd
 ‘Ik vind dit woord absurd’

Het meest wezenlijke kenmerk van onpersoonlijke datief-nominatiefstructuren is dat ze laag-agentief zijn (Barðdal 2001: 103, op basis van Barðdal 2004; Barðdal et al. 2016: 50): ze drukken onder meer ondervinding uit (zoals in 1a), baat (zoals in 2a), bezit (zoals in 3a) of oordeel (zoals in 4a). Subjectachtige datieven zijn dus niet enkel geassocieerd met de semantische rol van de ondervinder (Eng. *experiencer*), hoewel die in vele talen wel niet-canonieke ca-

susmarkering draagt (zie bv. Haspelmath 2001). Ik sluit me zo aan bij auteurs als Jónsson (1997–98), Barðdal (2004), Barðdal et al. (2012) en Van Valin (2018), die er eerder al op wezen dat datieve casusmarkering een veel breder semantisch domein bestrijkt dan enkel de signalisatie van ontvangers (Eng. *recipients*), beneficiënten (Eng. *beneficiaries*) en ondervinders. Voorts is het ook niet zo dat subjectachtige datieven per se naar bezielde entiteiten dienen te verwijzen: vaak is dat wel het geval, maar zoals (3a) illustreert, is dat geenszins een wetmatigheid. Dat geldt, *mutatis mutandis*, ook voor de nominatief, die vaak bezielde is, maar dat evengoed niet kan zijn (cf. voorbeeld 1a).

In het verleden werd al meermaals attent gemaakt op de syntactische eigenschappen die niet-canoniek gemarkeerde onderwerpen delen met canonieke (nominatieve) onderwerpen. Eén eigenschap in het bijzonder is het vermogen van subjectachtige datieven om de eerste zinsplaats te bezetten in mededelende zinnen, zonder dat die positie als gemarkeerd wordt ervaren (zie voorbeeld 5a; Barðdal et al. 2019: 131). Barðdal et al. (2019) argumenteren dat onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden daarnaast ook een tweede casusframe toelaten, namelijk een constructie met zinsinitiële nominatief (zie voorbeeld 5b). De volgende voorbeelden, die ik in licht gewijzigde vorm overnam uit Barðdal et al. (2019), illustreren die eigenschap:

(5a)	<i>Mir</i>	<i>hat</i>	<i>das Hotel</i>	<i>gut</i>	<i>gefallen.</i>
	mij.DAT	heeft.3P.SG	het.NOM hotel	goed	bevallen.VD
	'Ik vond het hotel een meevaller'				
(5b)	<i>Dieses Hotel</i>	<i>hat</i>	<i>mir</i>	<i>gut</i>	<i>gefallen.</i>
	dit.NOM hotel	heeft.3P.SG	mij.DAT	goed	bevallen.VD
	'Het hotel beviel me'				

De variatie in woordvolgorde die onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden toelaten, is de reden waarom ze ook wel als 'alternerende werkwoorden' worden aangeduid (Barðdal et al. 2019, *inter alia*). Andere eigenschappen die subjectachtige datieven delen met canonieke onderwerpen, zijn reflexivisering, voegwoordelijke reductie en controle-infinitieven. Die syntactische eigenaardigheden vallen buiten het blikveld van deze bijdrage, maar voor een uitgebreide bespreking kan de lezer terecht bij Barðdal 2006, Eypórsson & Barðdal 2005 en Barðdal et al. 2019.

2. DE REIKWIJDTE VAN DE ONPERSOONLIJKE DATIEF-NOMINATIEFCONSTRUCTIE IN HET HEDENDAAGSE DUIJS

Het hedendaagse Duits kent heel wat structuren die raakvlakken vertonen met onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden, maar die er om diverse redenen geen zijn. In deze sectie zal ik daarom trachten mijn uitgangspunt

verder duidelijk te maken, en de subjectachtige datief af te zetten tegen andere gebruikswijzen van de datief, in de eerste plaats tegen de zogenoemde ‘vrije datief’:

- (6) *Da* *brach* *ihm* *die Stimme.*
 toen brak.3P.SG hem.DAT de.NOM stem
 ‘Toen brak zijn stem’
- (7) *Mir* *ist* *das Glas* *gebrochen.*
 mij.DAT is.3P.SG het.NOM glas gebroken.VD
 ‘Ik heb het glas gebroken’
- (8) *Die Übung* *ist* *dem Mädchen* *zu schwierig.*
 de.NOM oefening is.3P.SG het.DAT meisje te moeilijk
 ‘Het meisje vindt de oefening te moeilijk’
- (9) *Komm* *mir* *doch* *nicht* *immer* *mit Ausreden!*
 kom.IMP mij.DAT toch niet steeds met smoesjes
 ‘Kom (me) toch niet steeds met smoesjes af!’

Alle bovenstaande voorbeeldzinnen bevatten datieven die in de literatuur als zogenoemde ‘vrije datieven’ worden omschreven, wat betekent dat ze niet in het valentieschema van het hoofdwerkwoord vervat zitten.³ Dat is meteen ook de reden waarom ze buiten het blikveld van deze bijdrage vallen: subjectachtige datieven zijn immers geen adjuncten, maar volwaardige argumenten.

De datief in (6) wordt ook wel de possessieve datief (of ‘Pertinenzdativ’) genoemd. Hij codeert een innige relatie tussen het nominatiefargument (dat vaak een lichaamsdeel of een kledingstuk aanduidt) en het datiefargument (dat de bezitter aanduidt) die zich het best laat vatten als een van onvervreemdbaar bezit (Lamiroy & Delbecque 1998: 29). Die possessieve betekeniscomponent delen constructies met een possessieve datief met een aantal onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden die gebrek of bezit uitdrukken, zoals *abgehen* ‘ontberen; gevoelens van gemis ervaren (regionaal)’, *fehlen* ‘missen, ontberen; missen (emotioneel); niet gezond zijn (regionaal); niet voorhanden zijn, verloren gegaan zijn; nodig hebben’ of *bleiben* ‘blijven, resteren’. Het verschil is echter dat possessieve datieven vrije toevoegingen zijn, terwijl onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden vaste datiefargumenten vergen. De status van de possessieve datief als vrije toevoeging is echter niet helemaal onomstreden: sommige bronnen, zoals Duden (2016: 831) beschouwen hem als een object, andere, zoals Lamiroy & Delbecque (1998: 30), argumenteren dat hij net niet in het subcategorisatieframe van het werkwoord vervat zit. De analyse

³ Zie echter Draye 1996: 175 en Duden (2016: 829), die alle datieven als complementen beschouwen, met uitzondering van de ethische datief.

van Hentschel & Weydt (2021: 176) is wat dat betreft verhelderend: zij stellen dat er weliswaar een innige relatie bestaat tussen werkwoord en bezitsdatief, maar beklemtonen dat dat er een is van louter semantische aard.

Voorbeeld (7) bevat een zogenoemde datief van voor- of nadeel, ook wel *dativus commodi/incommodi*. Hij duidt de persoon aan die als gevolg van een bepaalde actie baat of schade ondervindt (Hentschel & Weydt 2021: 172). Specifiek in combinatie met passissieve of anticausatieve werkwoorden (zoals in voorbeeld 7) kan hij tot verwarring leiden met onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden, aangezien de datief van voor- of nadeel, weliswaar als perifere constituent, een rol codeert die traditioneel met het onderwerp geassocieerd wordt, namelijk die van de instigator.⁴ Bijgevolg is er, net als bij onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden, een conversie mogelijk waarbij de medespelers aan hun prototypische naamval worden toegewezen. De anticausatieve datief-nominatiefstructuur uit voorbeeld (7), hier herhaald als (10a), kan dus worden omgevormd tot een causatieve nominatief-accusatiefstructuur zoals in (10b):

(10a)	<i>Mir</i>	<i>ist</i>	<i>das Glas</i>	<i>gebrochen.</i>
	mij.DAT	is.3P.SG	het.NOM glas	gebroken.VD
	'Ik heb het glas gebroken'			
(10b)	<i>Ich</i>	<i>habe</i>	<i>das Glas</i>	<i>gebrochen.</i>
	ik.NOM	heb.1P.SG	het.ACC glas	gebroken.VD
	'Ik heb het glas gebroken'			

In totaal zijn er volgens Wegener (1985: 200-201) een 65-tal werkwoorden die in een anticausatieve datief-nominatiefstructuur (of "ergatiefconstructie") gebruikt kunnen worden. In de praktijk is het onderscheid met onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden echter niet altijd eenvoudig om te maken. De keuze om een welbepaalde datieve constituent al dan niet als vast argument te beschouwen, berust daarom op een lexicografisch criterium: zodra het *Duden Universalwörterbuch* of het DWDS (*Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*) een datiefargument als inherent deel van de valentiestructuur van een werkwoord beschouwt, wordt het opgenomen. Die strategie illustreert overigens dat Wegeners 'ergatieve' werkwoorden een categorie in flux zijn: van de 65 werkwoorden die Wegener goed 35 jaar geleden als ergatief classi-

⁴ Passissieve (of anticausatieve) werkwoorden zijn (intransitief gebruikte) werkwoorden waarvan het onderwerp een patiëns is, zoals *breken*, *afkoelen* of *scheuren* (Vandeweghe 2015: 54).

ficeerde, verbinden er zich nu vier met een vast datiefargument. Het betreft, in alfabetische volgorde, de volgende lemma's:

entfallen 'ontglippen, laten vallen; vergeten' – *passieren* 'overkomen' – *vergehen* 'voorbijgaan (tijd); verliezen, afnemen' – *verlorengehen* 'verloren gaan'

De vrije datief in (8) wordt ook wel de *dativus iudicantis* genoemd. Hij codeert volgens Hentschel & Weydt (2021: 177) een 'oordelende instantie' en komt vaak voor in combinatie met adjectieven die gemodificeerd worden door de bijwoorden *zu* 'te' en *genug* 'voldoende'.

Voorbeeld (9), ten slotte, bevat een (erg zeldzame) ethische datief. Hij komt enkel voor als persoonlijk voornaamwoord in de eerste persoon en verwijst volgens Hentschel & Weydt (2021: 176) naar iemand die een emotioneel belang heeft bij een bepaalde handeling.

In tegenstelling tot de hierboven behandelde voorbeelden behoren subjectachtige datieven steevast tot de zinskern. Dat betekent echter niet dat elk vast datiefargument sowieso als subjectachtig geanalyseerd kan worden. Voorbeelden (11) en (12) mogen dat punt verder illustreren:

(11)	<i>Der Schüler</i>
de.NOM leerling
'De leerling spreekt de leraar tegen'	<i>widerspricht</i>
spreekt.3P.SG tegen	<i>dem Lehrer.</i>
de.DAT leraar
(12)	<i>Das hübsche Mädchen</i>
het.NOM mooie meisje
'Het mooie meisje bevalt de jongen'	<i>gefällt</i>
bevalt.3P.SG	<i>dem Jungen.</i>
de.DAT jongen

De datiefargumenten in de bovenstaande zinnen zijn beide noodzakelijke aanvullingen. Op grond van hun (niet-nominatieve) casusmarkering worden ze daarom traditioneel als objecten beschouwd. Toch vertonen ze een wezenlijk semantisch onderscheid: terwijl het werkwoord in (11) een actie codeert die in wezen uitgaat van de leerling, codeert het (laag-agentieve) werkwoord in (12) een gewaarwording die uitgaat van de jongen, die in de datief wordt gemarkeerd. Los van het feit dat hij beziel is, vertoont de datief in (11) dus veel meer overlap met een klassiek object dan die in (12), die veeleer 'subjectachtig' is.

Overigens is het niet zo dat subjectachtige datieven als inherente eigenheid van een welbepaald werkwoord gelden: ze zijn hoogstens geassocieerd met bepaalde betekenischakeringen (Eng. *senses*). Bij monoseme werkwoorden, zoals in (13), is de situatie eenduidig, aangezien ze slechts één gebruik kennen, maar zodra een werkwoord polyseem is, ligt dat enigszins anders. In dat geval zijn er twee mogelijkheden: ofwel vergt een werkwoord een subjectachtige datief in de ene betekenis, maar een objectachtige datief in de andere (zie

voorbeelden 14a en 14b), ofwel vergt het een subjectachtige datief in meerdere van zijn betekenissen (zie voorbeelden 15a en 15b).

(13)	<i>Mir</i>
mij.DAT
'Ik heb een ongeluk gehad'	<i>ist</i>
is.3P.SG	<i>ein Unfall</i>
een ongeluk.NOM	<i>passiert.</i>
overkomen.VD
(14a)	<i>Niemand</i>
niemand.NOM
'Niemand kan aan zijn lot ontsnappen'	<i>kann</i>
kan.3P.SG	<i>seinem Geschick</i>
zijn.DAT lot	<i>entgehen.</i> (bron: DWDS)
ontsnappen.INF
(14b)	<i>Sein Name</i>
zijn.NOM naam
'Zijn naam is mij ontgaan'	<i>ist</i>
is.3P.SG	<i>mir</i>
mij.DAT	<i>leider</i>
helaas
<i>entgangen.</i>
ontgaan.VD
(15a)	<i>Die Suppe</i>
de.NOM soep
'De soep smaakt me niet'	<i>schmeckt</i>
smaakt.3p.sg	<i>mir</i>
mij.DAT	<i>nicht.</i>
niet
(15b)	<i>Der Bundesregierung</i>
de.DAT Bondsregering
'Deze hervormingen vallen niet in de smaak bij de Bondsregering'	<i>schmecken</i>
smaken.3P.PL	<i>diese Reformen</i>
deze.NOM hervormingen	<i>nicht.</i>
niet

Beide polyseme paren hierboven illustreren overigens ook de rol van metaforiek bij het ontstaan en de evolutie van onpersoonlijke werkwoorden. Haspelmath (2001: 79) wijst erop dat onpersoonlijke werkwoorden die ondervinding uitdrukken oorspronkelijk een concrete betekenis hadden. Hij geeft onder andere het voorbeeld van het Engelse werkwoord *worry* 'zich zorgen maken'. Aanvankelijk betekende dat 'wurgten' of 'bij de keel grijpen', maar later ontwikkelde het een metaforisch gebruik dat een tijd lang naast het letterlijke gebruik bestond, maar dat mettertijd ging verdringen: waar men vroeger dus letterlijk bij de keel gegrepen werd, is dat nu enkel nog in overdrachtelijke zin het geval.

Een in oorsprong objectachtig argument evolueerde zo tot een subjectachtig argument met niet-canonieke casusmarkering. Het werkwoord *entgehen* uit voorbeeldpaar (14) bevindt zich precies in het zojuist beschreven tussenstadium waarbij een letterlijk en een figuurlijk gebruik naast elkaar bestaan. Interessant is evenwel het betekeniscontrast dat door voorbeeldpaar (15) wordt geïllustreerd. Daaruit blijkt namelijk dat werkwoorden die al een subjectachtig oblië argument verlangen aan dezelfde evolutie onderhevig kunnen zijn, en eveneens een meer abstracte, metaforische betekenis kunnen verwerven. Hoewel Haspelmaths claim dus op zijn minst een deel van de data kan verklaren, lijkt er geen algemene diachrone geldigheid vanuit te gaan: hij erkent immers niet dat niet-canoniek gemarkeerde structuren ook uit andere niet-canoniek gemarkeerde structuren kunnen ontstaan.

3. NAAR EEN INVENTARIS VAN ALLE ONPERSOONLIJKE DATIEF-NOMINATIEFWERKWOORDEN

In deze sectie schets ik de methode aan de hand waarvan ik de verschillende onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden in het hedendaagse Duits in kaart breng. De Nederlandse parafrasen vermelden altijd alle mogelijke betekenisschakeringen die een onpersoonlijk gebruik toelaten, waarbij verschillende betekenisschakeringen van elkaar gescheiden worden door puntkomma's. Het onderscheid tussen de betekenissen is gebaseerd op lexicografische informatie: het weerspiegelt de betekenisschakeringen die het *Duden Universalwörterbuch* en het *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* als geconventionaliseerd beschouwen. Als beide bronnen verschilden in het aantal betekenissen dat ze onderscheidde, heb ik telkens voor de meest fijnmazige semantische opdeling geopteerd. Ook gebruikswijzen die als eerder regionaal of spreektaalig gelden, worden in de lijst vermeld.

3.1. Het uitgangspunt

Het vertrekpunt van deze studie is Barðdal (2004), waarin een lijst van 56 onpersoonlijke werkwoorden in het hedendaagse Duits gepubliceerd staat. Het betreft bij haar niet enkel onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden, maar ook (al dan niet monovalente) werkwoorden met subjectachtige accusatieven (monovalente werkwoorden met een subjectachtige datief komen in het moderne Duits niet voor, behalve in koppelwerkwoordconstructies als *mir ist kalt*). Barðdals lijst bevat dus werkwoorden van de volgende drie types: intransitieve werkwoorden met een subjectachtige accusatief (zoals in voorbeeld 16), twee- of meerplaatsige werkwoorden met een subjectachtige accusatief en een objectachtige nominatief (zoals in voorbeeld 17), en twee- of meerplaatsige werkwoorden met een subjectachtige datief en een objectachtige nominatief (zoals in voorbeeld 18).

(16)	<i>Mich</i>
mij.ACC
'Ik heb dorst'	<i>dürstet</i>
dorst.3P.SG		
(17)	<i>Ihn</i>
hem.ACC
'Hij huivert daarvoor'	<i>ekelt</i>
huivert.3P.SG	<i>es</i>
het.NOM	<i>davor</i> : ⁵
daarvoor
(18)	<i>Dieses Buch</i>
dit.NOM boek	<i>gefällt</i>
bevalt.3P.SG	<i>mir</i>
mij.DAT	

⁵ De subjectachtige accusatief kan bij het werkwoord *ekeln* ook als datief gerealiseerd worden.

Aan de hand van de onlineversie van het *Duden Universalwörterbuch* werd voor elk van Barðdals werkwoorden het casusframe bepaald. In 45 gevallen bleek het om een onpersoonlijk datief-nominatiefwerkwoord te gaan. Het betreft de volgende lemma's:

anliegen 'van belang zijn' – *behagen* 'behagen' – *bekommen* 'bekomen, bevallen' – *eilen* 'dringend zijn' – *einfallen* 'te binnen schieten (van een idee); zich herinneren' – *einleuchten* 'duidelijk zijn' – *ekeln* 'doen walgen' – *fehlen* 'missen, ontberen; missen (emotioneel); niet gezond zijn (regionaal); niet voorhanden zijn, verloren gegaan zijn; nodig hebben' – *frommen* 'tot nut strekken' – *gefallen* 'bevallen' – *gehören* 'toebehoren (let.); toebehoren (fig.), behoren aan; toekomen, verdienen (Zuid-Duits, Oostenrijks, spreektaalig)' – *gelingen* 'lukken' – *genügen* 'volstaan' – *geziemen* 'betamen, horen' – *glücken* 'lukken' – *grauen* 'beangstigen' – *gutgehen* 'goed gaan (emotioneel); goed gaan (economisch)' – *kommen* 'komen (gelegen, ongelegen, onverwacht ...); overvallen' – *leichtfallen* 'makkelijk zijn' – *leidtun* 'medelijden hebben met; spijten' – *liegen* 'liggen, goed zijn in; geven om, waarderen; liggen, het kunnen vinden met (spreektaalig)' – *mangeln* 'ontbreken' – *mangeln an* 'ontbreken aan' – *missfallen* 'misvallen' – *missglücken* 'mislukken' – *misslingen* 'mislukken' – *munden* 'smaken' – *nutzen* 'nuttig zijn (voor)' – *nützen* 'nuttig zijn (voor)' – *obliegen* 'moeten, als plicht toekomen' – *passen* 'passen (van kleren); goed uitkomen (spreektaalig)' – *passieren* 'overkomen' – *reichen* 'volstaan (spreektaalig)' – *schaudern* 'huiveren (let.); huiveren (fig.), vrezen' – *scheinen* 'schijnen' – *schlechtgehen* 'slecht gaan (emotioneel); slecht gaan (economisch)' – *schmecken* 'een bepaalde smaak hebben (let.); een bepaalde smaak hebben (fig.); goed smaken (let.); bevallen' – *schwanen* 'een voorgevoel hebben' – *schwerfallen* 'moeilijk zijn (voor)' – *schwindeln* 'duizelen' – *stinken* 'kwaad maken' – *träumen* 'dromen' – *vorkommen* 'overkomen (gebeurtenis); ervaren; voorkomen, treffen (als)' – *vorschweben* 'voor ogen hebben' – *wehtun* 'pijn doen (fysiek)'

Daarnaast lijst Barðdal (2004) ook een aantal zogenoemde complexe predicaten met *sein* op, zoals *egal sein* 'niet uitmaken, eender zijn' of *angeboren sein* 'aangeboren zijn', die eveneens een subjectachtige datief selecteren. Om de haalbaarheid van het onderzoek te garanderen, werden dergelijke structuren echter geweerd.⁶ Werkwoorden die zowel in één als in twee woorden gespeld kunnen worden, werden in de dataset opgenomen in hun geüniverbeerde vorm. Dat is bijvoorbeeld het geval voor *wehtun* 'pijn doen' of *verlorengehen* 'verloren gaan'.

⁶ Een anonieme reviewer merkt op dat het hier geen onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden betreft, maar hoogstens onpersoonlijke datief-nominatiefstructuren, aangezien de subjectachtige datief strikt genomen niet wordt geselecteerd door het werkwoord, maar door het adjectief.

3.2. Lexicografische zoekopdracht

Om de oorspronkelijke lijst uit te breiden, werd een zoekopdracht gelanceerd in de digitale versie van het *Duden Universalwörterbuch*. Het doel daarvan was om aan de hand van de bekende onpersoonlijke werkwoorden andere op te sporen die Duden als parafrasen voor de gerunde werkwoorden aanbod. De idee achter deze werkwijze is dat men van semantisch gelijkaardige werkwoorden mag verwachten dat ze ook een gelijkaardig casusframe aannemen (cf. Barðdal 2004: 114, Barðdal 1999a, Barðdal 1999b, Barðdal & Eyþórsson 2020). Als input voor deze zoekopdracht dienden alle 56 werkwoorden uit Barðdals oorspronkelijke lijst, dus ook diegene die een subjectachtige accusatief selecteren (cf. voorbeelden 16 en 17). Het was immers niet ondenkbaar dat werkwoorden met een subjectachtige accusatief uit de oorspronkelijke lijst een synoniem zouden genereren met een subjectachtige datief. In totaal leverde de lexicografische zoekopdracht 90 onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden op, waarvan er 48 niet in de oorspronkelijke lijst voorkwamen. Het gaat om de volgende lemma's:

abgehen 'ontberen; gevoelens van gemis ervaren (regionaal)' – *ahnen* 'een voorgevoel hebben (spreektaal); weten van, kennis hebben van' – *angehören* 'behoren tot (een bepaalde groep); behoren tot (een bepaalde periode); nauw verbonden zijn met iemand' – *ankommen* 'overvallen, overkomen; zwaar vallen; van belang zijn; aankomen op' – *anstehen* 'bevallen, aanstaan; genoeg hebben van (Oostenrijks)' – *auffallen* 'opvallen' – *aufgehen* 'zich openbaren aan' – *ausgehen* 'verminderen, op geraken; tekortkomen (adem)' – *ausreichen* 'genoeg hebben van' – *begegnet* 'overkomen; (toevallig) aantreffen'⁷ – *beifallen* 'te binnen schieten' – *beikommen* 'opkomen bij, te binnen schieten' – *blühen* 'te wachten staan' – *danebengeraten* 'mislukken' – *dazwischenkommen* 'tussenkomen' – *dienen* 'dienen' – *eignen* 'typeren, eigen zijn (aan)' – *einkommen* 'te binnen schieten' – *erbarmen* 'spijten (Oostenrijks)' – *ermangeln* 'ontbreken' – *ermangeln an* 'ontbreken aan' – *erscheinen* 'voor iemand verschijnen (let.); voorkomen als' – *gebrechen* 'ontbreken' – *gebrechen an* 'ontbreken aan' – *gebühren* 'toekomen' – *geraten* 'lukken; voor iemand op een bepaalde manier aflopen' – *geschehen* 'gebeuren, overkomen' – *graulen* 'doen huiveren' – *grausen* 'beangstigen' – *gruseln* 'beangstigen' – *imponieren* 'imponeren' – *konvenieren* 'uitkomen, passen (Oostenrijks)' – *missraten* 'mislukken'

⁷ De betekenis '(toevallig) aantreffen' staat noch in het DWDS, noch in Duden apart vermeld, maar moet wel van de betekenis 'ontmoeten' onderscheiden worden. Vergelijk daartoe de voorbeelden *Wir waren Hundeschlitten fahren und sind tatsächlich Wölfen begegnet* (*Bild am Sonntag*, 13/01/2019, n° 2; via DWDS, lemma *begegnet*) en *Und sollte ihm in seiner Wohnung einmal ein Juchtenkäfer begegnen, dann hätte er sofort ein Insektenvernichtungsspray zur Hand* (*Der Spiegel*, 31/12/2010, online; via DWDS, lemma *begegnet*). In de eerste zin is de datief objectachtig, in de tweede zin is hij subjectachtig; hij codeert immers de persoon die (per toeval) de kever aantreft.

– *nachgehen* ‘bijblijven’ – *pressieren* ‘dringend zijn’ – *schauern* ‘huiveren (let.); huiveren (fig.), vrezen’ – *widerfahren* ‘overkomen’ – *widerstehen* ‘mishagen; niet smaken (eten)’ – *widerstreben* ‘met tegenzin vervullen’ – *zufallen* ‘in het bezit komen; te beurt vallen’ – *zugehören* ‘behoren (tot)’ – *zugutekommen* ‘ten goede komen’ – *zukommen* ‘ontvangen; toegestuurd krijgen (bv. van een bericht); toekomen, mogen; krijgen (fig., zoals van een bepaalde rol); toe te meten zijn’ – *zusagen* ‘bevallen’ – *zusetzen* ‘(mentaal) kwellen; (fysiek) kwellen’ – *zustattenkommen* ‘van pas komen’ – *zustoßen* ‘overkomen’ – *zuteilwerden* ‘te beurt vallen’

Deze zoekstrategie had tot gevolg dat het aantal datief-nominatiefwerkwoorden meer dan verdubbelde (van 45 naar 93). 42 van de 90 gevonden werkwoorden waren al bekend uit Barðdals lijst, wat de sterke semantische samenhang tussen de verschillende oorspronkelijke lemma’s illustreert. Heel wat werkwoorden genereerden bij de lexicografische zoekopdracht immers elkaar.

Omgekeerd waren er wel drie werkwoorden uit de oorspronkelijke lijst die niet in de nieuwe voorkwamen, nl. *ekeln* ‘doen walgen’, *scheinen* ‘schijnen’ en *träumen* ‘dromen’. Dat aantal is misschien gering, maar het laat wel zien dat niet *alle* onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden een semantische link delen met een ander soortgelijk werkwoord. Als dat wel zo zou zijn, zouden alle 45 werkwoorden uit Barðdals oorspronkelijke lijst zonder uitzondering ook in de nieuwe voorkomen. Het is uiteraard ook denkbaar dat het systeem op basis waarvan het *Duden Universalwörterbuch* synoniemen voor bepaalde lemma’s genereert niet helemaal sluitend is – een woordenboek blijft immers mensenwerk – maar dat verandert niets aan de conclusie waartoe deze observatie noopt, namelijk dat de drie werkwoorden die onder de waterlijn bleven symptomatisch zouden kunnen zijn voor een grotere tot nog toe onontgonnen groep. De lexicografische zoekopdracht diende dus te worden aangevuld met andere methodes.

3.3. Aanvullende zoekstrategieën

De eerste alternatieve zoekstrategie bestond uit een corpusstudie in het *Deutsches Referenzkorpus* (DeReKo), meer bepaald in het TAGGED-M-subcorpus, dat uit circa 30 miljoen woorden lopende tekst bestaat, waarvan een kleine 20 miljoen openbaar te raadplegen zijn. Alle woorden zijn voorzien van morfotactische annotatie, wat het mogelijk maakte een zoekopdracht te formuleren die casuele informatie mee in beschouwing neemt. Concreet werd de volgende syntaxis gerund: MORPH(NOU nom) /+w1:3,s0 MORPH(VRB) /+w1:3,s0 MORPH(NOU dat).

De syntaxis ging dus op zoek naar een verbaal element dat geflankeerd werd door naamwoordgroepen die respectievelijk nominatieve en datieve

casusmarkering droegen. De naamwoorden die als kern van deze nominale groepen fungeerden, konden daarbij tot drie woorden van het werkwoord verwijderd staan. Dat leverde in totaal 32.503 treffers op, die vervolgens manueel werden opgeschoond. In totaal konden er op die manier 59 werkwoorden worden vergaard, waarvan 24 nieuwe. Dat aandeel ligt gevoelig lager dan het aantal werkwoorden dat via de lexicografische studie kon worden verzameld, maar vormde nog steeds een wezenlijke aanvulling op de al gekende werkwoorden. Het gaat om de volgende lemma's:

anhängen 'op iemand wegen' – *aufstoßen* 'opvallen (spreektaalig); oprispen; tegensteken' – *beiwohnen* 'eigen zijn (aan)' – *bevorstehen* 'te wachten staan; opzien tegen (Noord-Duits)' – *bleiben* 'blijven, resten' – *drohen* 'dreigen' – *entgegenschlagen* '(met heftigheid) gewaarworden (let.); (met heftigheid) gewaarworden (fig.)' – *entgegenetreten* 'opmerken, stoten op' – *entswinden* 'mentaal ontgaan, vergeten; uit iemands blikveld verdwijnen' – *entstehen* 'ontstaan (voor iemand)' – *erwachsen* 'ontstaan' – *fernliegen* 'niet in iemand opkomen; niet iemands intentie zijn' – *folgen* 'volgen op' – *gegenübertreten* 'voorkomen, treffen als' – *gelten* 'waard zijn; gelden (als), beschouwen' – *guttun* 'goeddoen' – *nachhängen* 'blijven hangen' – *unterlaufen* 'overkomen; overkomen (van een fout)' – *winken* 'in het vooruitzicht staan' – *wohltun* 'goeddoen' – *zufliegen* 'te binnen schieten' – *zufließen* 'ontvangen' – *zustehen* 'het recht hebben, mogen; verdienen' – *zuwachsen* 'krijgen'

In de tweede plaats werd er een beroep gedaan op het elektronische valentiewoordenboek van het *Leibniz-Institut für deutsche Sprache*, dat voor 677 werkwoorden de complementstructuur in kaart brengt. Via de applicatie werd een zoekopdracht opgezet naar alle werkwoorden die op zijn minst een nominatiefcomplement en een datiefcomplement vorderden, wat in totaal 112 treffers opleverde. Na manuele doorzoeking konden 31 onpersoonlijke werkwoorden worden geïdentificeerd, waarvan vijf nieuwe lemma's:

ausmachen 'uitmaken' – *bedeuten* 'betekenen voor; zijn' – *lachen* 'toelachen' – *sein* 'toeboren (regionaal, spreektaalig)' – *stehen* 'staan (van een kledingstuk); staan (fig.), afgaan'

Vervolgens werd er een beroep gedaan op Wegener (1985), een referentiewerk over de datief in het hedendaagse Duits, en Engelen (1975), die een index van werkwoorden presenteert op basis van hun respectievelijke complementstructuren. Op die manier konden vijftien werkwoorden aan de lijst worden toegevoegd. Voor Wegener (1985) gaat het om de volgende dertien lemma's:

abhandenkommen 'verliezen' – *belieben* 'believen' – *dämmern* 'dagen' – *dünken* 'dunken' – *eingehen* 'begrijpen; bevallen' – *entfallen* 'ontglippen,

laten vallen; vergeten' – *entgehen* 'zich laten ontglippen, voorbij laten gaan; niet opgemerkt worden, ontgaan' – *entgleiten* 'ontglippen, laten vallen; ontglippen (fig.), verliezen; ontsnappen (woorden)' – *klingen* 'klinken (als)' – *langen* 'volstaan (spreektaalig)' – *nahegehen* 'bedroeven' – *vergehen* 'voorbijgaan (tijd); verliezen, afnemen' – *verlorengehen* 'verloren gaan'

De overige twee werkwoorden stammen uit Engelen (1975):

klarwerden 'duidelijk worden' – *verbleiben* 'resteren'

Om de laatste gaten te stoppen, werd er specifiek aandacht besteed aan samengestelde datief-nominatiefwerkwoorden op basis van de prefixen *ent-*, *entgegen-*, *gegenüber-*, *nach-* en *zu-*. Duden (2016: 398) wijst erop dat het aantal werkwoordstammen dat zich met deze prefixen verbindt, stelselmatig uitdijt, en dat de vorming van dergelijke werkwoorden bijgevolg een productief proces vormt. Ook partikelwerkwoorden met *hinterher-* en *voran-* werden verder onder de loep genomen. Zes lemma's konden zo aan de lijst worden toegevoegd:

entfahren 'ontsnappen (van woorden)' – *entgegenschallen* 'in iemands richting weerklinken' – *entschlüpfen* 'ontsnappen (van woorden)' – *hinterhereilen* 'achtervolgen (bv. van succes)' – *zuhandenkommen* 'krijgen' – *zupasskommen* 'van pas komen'

Ondanks alle inspanningen waren er drie werkwoorden die veeleer op toevallige wijze werden verworven⁸. Het betreft de volgende lemma's:

aufdämmern 'dagen' – *innewohnen* 'eigen zijn (aan)' – *rauchen* 'irritatie ondervinden, boos worden (spreektaalig)'

3.4. Besluit

Het aantal werkwoorden dat via de hierboven besproken methodologie kon worden vergaard, bedraagt 146. Onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden blijken daarmee veel talrijker te zijn dan aanvankelijk werd vermoed. Barðdal et al. (2016: 56), bijvoorbeeld, schatte het *totale* aantal onpersoonlijke datiefwerkwoorden (dus ook de predicaten met *sein*) voor het hedendaagse Duits op slechts 75. Daarnaast illustreert de doorgevoerde zoekopdracht het in sectie twee besproken belang van polysemie: van de in totaal 146 werkwoorden bleken er 40 een subjectachtige datief te regeren in meerdere van hun betekenissen. Meestal betrof het werkwoorden met twee gebruikswijzen (30 lemma's), maar zes werkwoorden (*angehören*, *aufstoßen*, *entgleiten*, *gehören*,

⁸ Het gaat hier om werkwoorden die bij een vervolgonderzoek in het German Web 2013-corpus (deTenTen13) werden aangetroffen.

liegen en *vorkommen*) laten drie lezingen toe, twee werkwoorden (*ankommen* en *schmecken*) laten vier lezingen toe en twee werkwoorden (*fehlen* en *zukommen*) zelfs vijf lezingen. Toekomstig onderzoek zou op basis van corpusdata kunnen achterhalen in welke mate de lexicografisch geponeerde betekenissen ook voorkomen in het taalgebruik, en of het semantische bereik van de onderzochte werkwoorden uitdijt, inkrimpt, dan wel constant blijft.

4. SEMANTISCHE CLASSIFICATIE

4.1. Clustering in zestien klassen

Nadat alle werkwoorden waren vergaard, konden ze semantisch worden geclusterd. Dat gebeurde op basis van een typologie door Barðdal et al. (2016), waarin vijftien lexicale velden worden beschreven waarover de onderwerpsdatief in het Germaans zich uitstrekt.⁹ Het gaat de onderzoekers daarbij zowel om werkwoorden in monovalente constructies van het type *mir schwindelt* ‘ik duizel’, als om een van vijf meerplaatsige constructies waarin een onderwerpsdatief gecombineerd wordt met een nominatief-, accusatief- of genitiefobject, een voorzetselcomplement of een zinscomplement. Barðdal et al. (2016) nemen dus meer types constructies in beschouwing dan enkel onpersoonlijke datief-nominatiefstructuren. Bovendien vermelden zij voor het moderne Duits slechts 75 werkwoorden, maar toch valt het op hoe goed hun classificatie zich leent tot de beschrijving van de veel uitgebreidere dataset uit mijn eigen onderzoek.

Er hoefde slechts één lexicaal veld aan de classificatie worden toegevoegd, met name dat van de werkwoorden van toebehoren. Merk op dat ik in mijn eigen classificatie bij polyseme werkwoorden een onderscheid maak tussen de verschillende betekenissen en betekenisshakeringen, waardoor het totale aantal lemma's in het overzicht hieronder op 202 komt (i.e. de som van 86 monoseme werkwoorden, vermeerderd met 40 werkwoorden met elk twee betekenissen, zes werkwoorden met elk drie betekenissen, twee werkwoorden met elk vier betekenissen en twee werkwoorden met vijf betekenissen). Verschillende betekenissen worden telkens onderscheiden aan de hand van Romeinse cijfers. Alle categorieën, i.e. zowel de zestien macrocategorieën als hun respectievelijke microcategorieën, worden gevolgd door een aanduiding van het aantal werkwoorden of betekenissen dat ze bevatten. De classificatie wordt geordend volgens aflopend aantal lemma's.

⁹ De typologie van Barðdal et al. (2016) is specifiek op de volgende talen gebaseerd: IJslands, Faeröers en Duits wat betreft de moderne Germaanse talen, en Gotisch, Oudengels, Oudsaksisch, Oudhoogduits, Middelenengels, Middelnederlands, Middelhoogduits, Oudijlands en Oudzweeds wat betreft de historische Germaanse talen.

1. Werkwoorden van emotie (54)

- **Welbehagen:** *anstehen* I ‘bevallen, aanstaan’, *behagen* ‘behagen’, *bekommen* ‘bekomen, bevallen’, *belieben* ‘believen’, *eingehen* II ‘bevallen’, *gefallen* ‘bevallen’, *guttun* ‘goeddoen’, *liegen* III ‘liggen, het kunnen vinden met (spreektaalig)’, *schmecken* IV ‘bevallen’, *wohltun* ‘goeddoen’, *zusagen* ‘bevallen’ (11)
- **Geven om:** *anhören* III ‘nauw verbonden zijn met iemand’; *ankommen* III ‘van belang zijn’, *ankommen* IV ‘aankomen op’, *anliegen* ‘van belang zijn’, *ausmachen* ‘uitmaken’, *bedeuten* I ‘betekenen voor’, *gelten* I ‘waard zijn’, *leidtun* I ‘medelijden hebben met’, *liegen* II ‘geven om, waarden’ (9)
- **Angst/gevaar:** *grauen* ‘beangstigen’, *graulen* ‘doen huiveren’, *grausen* ‘beangstigen’, *gruseln* ‘beangstigen’, *schauern* II ‘huiveren (fig.), vrezen’, *schauern* II ‘huiveren (fig.), vrezen’ (6)
- **Last:** *anhängen* ‘op iemand wegen’, *ankommen* II ‘zwaar vallen’, *eilen* ‘dringend zijn’, *nachhängen* ‘blijven hangen’, *pressieren* ‘dringend zijn’, *schwerfallen* ‘moeilijk zijn (voor)’ (6)
- **Verdriet/droefenis:** *abgehen* II ‘gevoelens van gemis ervaren (regionaal)’, *erbarmen* ‘spijten (Oostenrijks)’, *fehlen* II ‘missen (emotioneel)’, *leidtun* II ‘spijten’, *nahegehen* ‘bedroeven’ (5)
- **Voelen/ervaren:** *ankommen* I ‘overvallen, overkomen’, *entgegen-schlagen* II ‘(met heftigheid) gewaarworden (fig.)’, *schmecken* II ‘een bepaalde smaak hebben (fig.)’, *hinterhereilen* ‘achtervolgen (bv. van succes)’, *vorkommen* II ‘ervaren’ (5)
- **Boosheid/irritatie:** *anstehen* II ‘genoeg hebben van (Oostenrijks)’, *aufstoßen* I ‘tegensteken’, *rauchen* ‘irritatie ondervinden, boos worden (spreektaalig)’, *stinken* ‘kwaad maken’ (4)
- **Mishagen:** *bevorstehen* II ‘opzien tegen (Noord-Duits)’, *missfallen* ‘misvallen’, *widerstehen* I ‘mishagen’, *widerstreben* ‘met tegenzin vervullen’ (4)
- **Genot/blijdschap:** *gutgehen* I ‘goed gaan (emotioneel)’ (1)
- **Opluchting/gemak:** *leichtfallen* ‘makkelijk zijn’ (1)
- **Leed:** *schlechtgehen* I ‘slecht gaan (emotioneel)’ (1)
- **Bitterheid/haat:** *ekeln* ‘doen walgen’ (1)

2. Werkwoorden van cognitie (24)

- **Denken:** *aufgehen* ‘zich openbaren aan’, *beikommen* ‘opkomen bij, te binnen schieten’, *dünken* ‘dunken’, *einfallen* I ‘te binnen schieten (van een idee)’, *eingehen* I ‘begrijpen’, *einkommen* ‘te binnen schieten’, *einleuchten* ‘duidelijk zijn’, *fernliegen* I ‘niet in iemand opkomen’, *gelten* II ‘gelden (als), beschouwen’, *klarwerden* ‘duidelijk worden’, *vorschweben* ‘voor ogen hebben’, *zufliegen* ‘te binnen schieten’ (12)
- **Weten:** *ahnen* II ‘weten van, kennis hebben van’, *aufdämmern* ‘dagen’, *beifallen* ‘te binnen schieten’, *dämmern* ‘dagen’, *einfallen* II ‘zich herinneren’, *entfallen* II ‘vergeten’, *entswinden* I ‘mentaal ontgaan, vergeten’, *nachgehen* ‘bijblijven’ (8)
- **Argwaan:** *ahnen* I ‘een voorgevoel hebben (spreektaalig)’, *schwanen* ‘een voorgevoel hebben’ (2)
- **Verrassing/verwarring:** *imponieren* ‘imponeren’ (1)
- **Vastberadenheid/twijfel:** *fernliegen* II ‘iemand's intentie zijn’ (1)

3. Werkwoorden van winst en voordeel (20)

- **Baat:** *dienen* ‘dienen’, *entstehen* ‘ontstaan (voor iemand)’, *erwachsen* ‘ontstaan’, *lachen* ‘toelachen’, *nutzen* ‘nuttig zijn (voor)’, *nützen* ‘nuttig zijn (voor)’, *winken* ‘in het vooruitzicht staan’, *zufallen* I ‘in het bezit komen’, *zufallen* II ‘te beurt vallen’, *zufließen* ‘ontvangen’, *zugutekommen* ‘ten goede komen’, *zuhandenkommen* ‘krijgen’, *zukommen* I ‘ontvangen’, *zukommen* II ‘toegestuurd krijgen (bv. van een bericht)’, *zukommen* IV ‘krijgen (fig., zoals van een bepaalde rol)’, *zupasskommen* ‘van pas komen’, *zustattenkommen* ‘van pas komen’, *zustehen* I ‘verdienen’, *zuteilwerden* ‘te beurt vallen’, *zuwachsen* ‘krijgen’ (20)

4. Werkwoorden van gebeuren (17)

- **Gebeuren:** *begegnen* I ‘overkomen’, *begegnen* II ‘(toevallig) aantreffen’, *bevorstehen* I ‘te wachten staan’, *blühen* ‘te wachten staan’, *dazwischenkommen* ‘tussenkomen’, *drohen* ‘dreigen’, *erscheinen* I ‘voor iemand verschijnen (let.)’, *folgen* ‘volgen op’, *geraten* II ‘voor iemand op een bepaalde manier aflopen’ *geschehen* ‘gebeuren, overkomen’, *kommen* I ‘komen (gelegen, ongelegen, onverwacht ...)', *kommen* II ‘overvallen’, *passieren* ‘overkomen’, *unterlaufen* I ‘overkomen’, *vorkommen* I ‘overkomen (gebeurtenis)’, *widerfahren* ‘overkomen’, *zustoßen* ‘overkomen’ (17)

5. Werkwoorden van obstructie en belemmering (14)
- **Verlies en ontglippen:** *abhandenkommen* ‘verliezen’, *ausgehen* I ‘verminderen, op geraken’, *entfallen* I ‘ontglippen, laten vallen’, *entgehen* I ‘zich laten ontglippen, voorbij laten gaan’ *entgleiten* I ‘ontglippen, laten vallen’, *entgleiten* II ‘ontglippen (fig.), verliezen’, *vergehen* II ‘verliezen, afnemen’, *verlorengehen* ‘verloren gaan’ (8)
 - **Falen:** *danebengeraten* ‘mislukken’, *missglücken* ‘mislukken’, *misslingen* ‘mislukken’, *missraten* ‘mislukken’, *schlechtgehen* II ‘slecht gaan (economisch)’, *unterlaufen* II ‘overkomen (van een fout)’ (6)
6. Werkwoorden van attitude (13)
- **Gepastheid:** *gebühren* ‘toekomen’, *gehören* III ‘toekomen, verdienen (Zuid-Duits, Oostenrijks, spreektaalig)’, *geziemen* ‘betamen, horen’, *konvenieren* ‘uitkomen, passen (Oostenrijks)’, *passen* I ‘passen (van kleren)’, *passen* II ‘goed uitkomen (spreektaalig)’, *stehen* I ‘staan (van een kledingstuk)’, *stehen* II ‘staan (fig.), afgaan’ (8)
 - **Volstaan/nuttig zijn:** *ausreichen* ‘genoeg hebben van’, *frommen* ‘tot nut strekken’, *genügen* ‘volstaan’, *langen* ‘volstaan (spreektaalig)’, *reichen* ‘volstaan (spreektaalig)’ (5)
7. Werkwoorden van bezit (13)
- **Gebrek:** *abgehen* I ‘ontberen’, *ermangeln* ‘ontbreken’, *fehlen* I ‘missen, ontberen’, *fehlen* IV ‘niet voorhanden zijn, verloren gegaan zijn’, *fehlen an* ‘ontbreken aan’, *gebrechen* ‘ontbreken’, *gebrechen an* ‘ontbreken aan’ *mangeln* ‘ontbreken’, *mangeln an* ‘ontbreken aan’ (9)
 - **Bezit:** *bleiben* ‘blijven, resteren’, *gehören* I ‘toebehoren (let.)’, *sein* ‘toebehoren (regionaal, spreektaalig)’, *verbleiben* ‘resteren’ (4)
8. Werkwoorden van perceptie (13)
- **Perceptie:** *auffallen* ‘opvallen’, *aufstoßen* II ‘opvallen (spreektaalig)’, *entgegenschallen* ‘in iemands richting weerklinken’, *entgegenschlagen* I ‘(met heftigheid) gewaarworden (let.)’, *entgegenreten* ‘opmerken, stoten op’, *entgehen* II ‘niet opgemerkt worden, ontgaan’, *entschwinden* II ‘uit iemands blikveld verdwijnen’, *klingen* ‘klinken (als)’, *munden* ‘smaken’, *schmecken* I ‘een bepaalde smaak hebben (let.)’, *schmecken* III ‘goed smaken (let.)’, *träumen* ‘dromen’, *widerstehen* II ‘niet smaken (eten)’ (13)

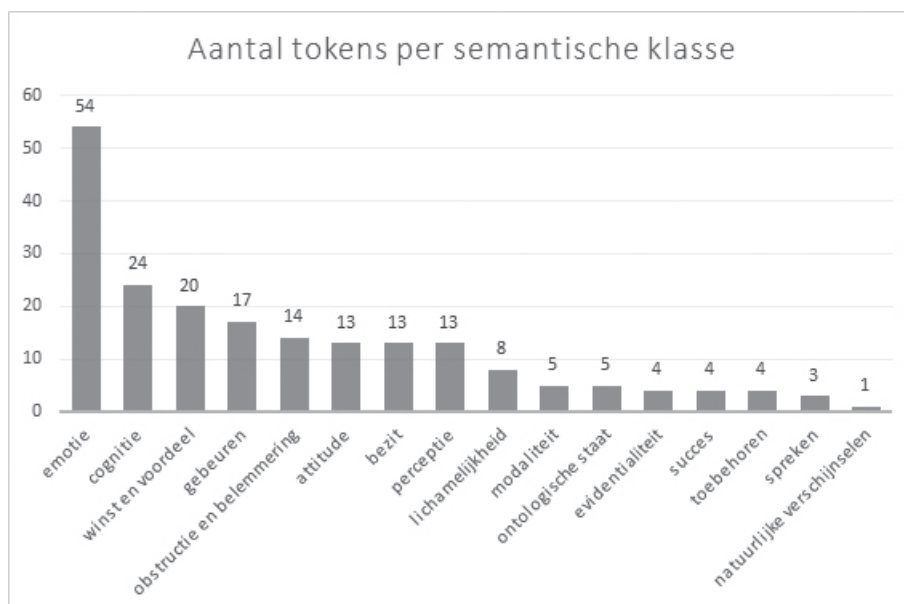
9. Werkwoorden van lichamelijkheid (8)
 - **Ziektebeelden:** *aufstoßen* III ‘oprispen’, *ausgehen* II ‘tekortkomen (adem)’, *fehlen* III ‘niet gezond zijn (regionaal)’, *schauern* I ‘huiveren (let.)’, *schauern* I ‘huiveren (let.)’, *schwindeln* ‘duizelen’, *wehtun* ‘pijn doen’, *zusetzen* ‘kwellen’ (8)
10. Werkwoorden van modaliteit (5)
 - **Toelating:** *zukommen* III ‘toekomen, mogen’, *zustehen* II ‘toekomen, mogen’ (2)
 - **Noodzaak:** *fehlen* V ‘nodig hebben’, *zukommen* V ‘toe te meten zijn’ (2)
 - **Verplichting:** *obliegen* ‘moeten, als plicht toekomen’ (1)
11. Werkwoorden van ontologische staat (5)
 - **Eigenschap/vermogen:** *bedeuten* II ‘zijn’, *beiwohnen* ‘eigen zijn (aan)’, *eignen* ‘typeren, eigen zijn (aan)’, *innewohnen* ‘eigen zijn (aan)’, *liegen* I ‘liggen, goed zijn in’ (5)
12. Werkwoorden van evidentialiteit (4)
 - **Schijnen/blijken:** *erscheinen* II ‘voorkomen als’, *gegenübertreten* ‘voorkomen, treffen als’, *scheinen* ‘schijnen’, *vorkommen* III ‘voorkomen, treffen (als)’ (4)
13. Werkwoorden van succes (4)
 - **Succes:** *gelingen* ‘lukken’, *geraten* I ‘lukken’, *glücken* ‘lukken’, *gutgehen* II ‘goed gaan (economisch)’ (4)
14. Werkwoorden van toebehoren (4): *angehören* I ‘behoren tot (een bepaalde groep)’, *angehören* II ‘behoren tot (een bepaalde periode)’, *gehören* II ‘toebehoren (fig.)’, *behören aan*, *zugehören* ‘behoren (tot)’
15. Werkwoorden van spreken (3): *entfahren* ‘ontsnappen (van woorden)’, *entgleiten* III ‘ontsnappen (van woorden)’, *entschlüpfen* ‘ontsnappen (van woorden)’
16. Werkwoorden van natuurlijke verschijnselen (1)
 - **Beweging in de tijd:** *vergehen* I ‘voorbijgaan (tijd)’ (1)

4.2. Algemene tendensen

Uit de bovenstaande classificatie kunnen een aantal tendensen worden afgelezen. Om te beginnen worden alle vijftien door Barðdal et al. (2016) oorspron-

kelijk geponeerde klassen door minstens één werkwoord vertegenwoordigd. Dat is opmerkelijk, aangezien bijvoorbeeld werkwoorden van ontologische staat voor het Duits vroeger nog onvermeld bleven (Barðdal 2004; 2006). Ten tweede valt het op dat de verschillende klassen sterk variëren in het aantal werkwoorden dat ze bevatten, zoals ook blijkt uit Figuur 1.

Figuur 1 Aantal lemma's per semantische klasse (op het niveau van de individuele betekenisschakeringen).

Uit de verdeling van het aantal lemma's per semantische klasse, zoals die in Figuur 1 wordt gevisualiseerd, spreekt een opmerkelijke exponentiële tendens: de helft van de lemma's behoort tot de klassen emotie, cognitie, en winst en voordeel, terwijl de andere helft zich over de dertien resterende klassen verdeelt. Een dergelijke, steil aflopende curve is in het taalkundige onderzoek bepaald geen nieuwigheid. Het was George Zipf (1935: 25) die er voor het eerst op wees dat slechts een fractie van de woordenschat vaak voorkomt, en dat lexicale verscheidenheid geassocieerd is met een lage gebruiksfrequentie: het gros van de woorden wordt dus maar sporadisch gebruikt. Later werd de naar hem vernoemde Zipfianse distributie ook toegepast op onderzoek naar taalproductiviteit, onder andere om de verzadigingsgraad van de woordenschat ten aanzien van een welbepaald proces te bepalen. Dat laatste gebeurt bijvoorbeeld in Zeldes (2012: 69), die aantoont dat voor productieve processen de curve veel trager afvlakt dan voor niet-productieve.

De data die ik presenteer, laten, voor zover ik weet, voor het eerst ook een Zipfianse correlatie zien tussen een welbepaald morfologisch procedé (i.e. niet-canonieke casusmarkering) en het semantische bereik daarvan. In feite is

ook dat een vorm van taalproductiviteit. Met name betreft het hier wat Baayen (2009: 901) omschrijft als *realized productivity*, i.e. de som van het aantal verschillende vormen (ook wel ‘types’ genoemd) dat een bepaalde taalregel volgt. Daarnaast onderscheidt Baayen een vorm van productiviteit die hij *expanding productivity* noemt, waarmee hij bedoelt dat een bepaald fenomeen steeds verder uitdijt en zo nieuwe vormen aantrekt (Baayen 2009: 7). Waar *realized productivity* dus verwijst naar een toestand, verwijst *expanding productivity* naar een proces.

Of onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden ook productief zijn in de zin dat de klasse steeds verder uitdijt, is moeilijk te zeggen, maar polyseme werkwoorden die een subjectachtige datief verlangen in de ene betekenis-schakering, maar een subjectachtige nominatief in de andere, doen dat wel vermoeden. Voorbeelden van dat proces, dat in sectie twee al werd besproken, zijn *begegnen* ‘ontmoeten’ > *begegnen* ‘overkomen’, of *beiwohnen* ‘bijwonen’ > *beiwohnen* ‘eigen zijn (aan); ervaren’. Ook metaforische extensies van werkwoorden die *an sich* al een subjectachtige datief vergen, wijzen in de richting van een productief proces (bv. *schmecken* ‘goed smaken’ > *schmecken* ‘bevalen’). Anderzijds is het wel zo dat een aantal van de werkwoorden in mijn lijst in toenemende mate in onbruik geraken of hun niet-canonieke casusmarkering inruilen voor canonieke (nominatieve) casusmarkering, zoals *mir träumt* > *ich träume* of *mir ekelt vor* > *ich ekele mich vor*.¹⁰ Een productief en een antiproductief proces lijken zich dus tegelijkertijd te voltrekken, maar onderzoek zal moeten uitwijzen hoe ze zich ten opzichte van elkaar verhouden.

4.3. Bespreking per klasse

De rijkst gevulde klasse is die van de werkwoorden van emotie (54 lemma’s), en ook haar subdomeinen zijn goed vertegenwoordigd: enkel werkwoorden die te maken hebben met verlangen, verveling/moeheid, wensen/hopen, schaamte en mentale pijn komen in het moderne Duits niet in de onpersoonlijke datief-nominatiefconstructie voor. De andere subdomeinen bevatten minstens één lemma, maar het gros van de werkwoorden clustert wel rond de subdomeinen welbehagen (elf lemma’s), geven om (negen lemma’s), angst/gevaar (zes lemma’s) en last (zes lemma’s). Dat deze klasse, althans voor het moderne Duits, zo omvangrijk is, zou wel eens mee aan de basis kunnen liggen van de hardnekkige misvatting dat het oblieke argument van onpersoonlijke constructies steeds een zogenaemde ondervinder (Eng. *experiencer*) zou betreffen (zie ook sectie 1). Verder hoeft het niet te verbazen dat ook polyseme werkwoorden deze klasse talrijk bevolken: twintig van de in totaal 40 meerduidige werkwoorden hebben te maken met emotie. Vaak betreft het werk-

¹⁰ Dank aan beide anonieme reviewers, die me op deze tendensen attent maakten.

woorden die een metaforische betekenis ontwikkelden uit een meer letterlijke gebruikswijze, zoals lichamelijke (bv. *aufstoßen* ‘oprispen’ > *aufstoßen* ‘tegensteken’), perceptie (bv. *widerstehen* ‘niet smaken (eten)’ > *widerstehen* ‘mishagen’) of bezit (bv. *abgehen* ‘ontberen’ > *abgehen* ‘gevoelens van gemis ervaren’).

Met 24 lemma’s zijn ook de werkwoorden van cognitie goed vertegenwoordigd. Ze bestrijken vooral de subdomeinen ‘denken’ (twaalf lemma’s) en ‘weten’ (acht lemma’s), en in mindere mate ook ‘argwaan’ (twee lemma’s), ‘verrassing/verwarring’ (één lemma) en vastberadenheid/twijfel (één lemma). Werkwoorden of betekenissen die te maken hebben met overeenstemming of onenigheid komen echter niet voor.

De categorie winst en voordeel telt in totaal twintig werkwoorden of gebruikswijzen, en allemaal vallen ze onder het subdomein ‘baat’. Barðdal et al. (2016) onderscheiden ook nog het subdomein ‘groei’, maar daarvan komen in het hedendaagse Duits geen voorbeelden voor.

Vijf categorieën die tot de kwantitatieve middenmoot behoren, zijn de werkwoorden van gebeuren (zeventien lemma’s), obstructie en belemmering (veertien lemma’s), attitude (dertien lemma’s), bezit (dertien lemma’s), en perceptie (dertien lemma’s). Opvallend is wel dat hun dekking nagenoeg absoluut is, aangezien haast alle door Barðdal et al. (2016) geponeerde subdomeinen bezet worden: enkel werkwoorden van obstructie en belemmering in de enge zin komen in het hedendaagse Duits niet voor.

Tot slot zijn er acht categorieën die de laatste 34 lemma’s onder zich verdeelen. Wat de werkwoorden van evidentialiteit (vier lemma’s), succes (vier lemma’s), en spreken (drie lemma’s) betreft, is de bezetting absoluut, maar aangezien ze alle slechts één subcategorie tellen, is dat resultaat weinig informatief. Voor de werkwoorden van lichamelijke (acht lemma’s), ontologische staat (vijf lemma’s), modaliteit (vijf lemma’s) en natuurlijke verschijnselen (één lemma) is de bezetting veel fragmentarischer.

De werkwoorden van lichamelijke en ontologische staat komen elk zelfs maar in één subcategorie voor, nl. die van ‘eigenschap/vermogen’ voor werkwoorden van ontologische staat, en ‘ziektebeelden’ voor werkwoorden van lichamelijke. Ook de modale werkwoorden zijn dun gezaaid, maar ze komen wel voor in drie van de vier door Barðdal et al. (2016) geponeerde subcategorieën: enkel het bereik ‘mogelijkheid’ komt niet voor. Onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden die natuurlijke verschijnselen aanduiden, zijn nagenoeg onbestaande in het hedendaagse Duits: enkel *vergehen* ‘voorbijgaan (van tijd)’ past in deze categorie. Het Duits kent geen onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden die te maken hebben met daglicht, weer/wind, beginnen/eindigen, of beweging.

4.4. Besluit

De in deze sectie besproken semantische classificatie laat zien dat het moderne Duits over een brede waaier aan onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden beschikt. Het valt op dat de verdeling van de data Zipfyaans is van aard en dat de helft van de lemma's tot de categorieën 'emotie', 'cognitie', of 'winst en voordeel' behoort: denken, voelen en krijgen zijn processen die zich blijkbaar bij uitstek lenen tot een conceptualisering door onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden.

Toch lijkt het aangewezen de voorliggende typologie computationeel te toetsen, zodat kan worden achterhaald in welke mate de geponeerde klassen ook aan objectief-semantische criteria voldoen. Werkwoorden van falen, bijvoorbeeld, worden momenteel behandeld als een subgroep binnen de categorie obstructie en belemmering. Ze zijn semantisch echter nauw verwant met werkwoorden van succes, waarvan ze morfologisch vaak zijn afgeleid. In een toekomstige bijdrage zal ik daarom de eerder impressionistische methode van de huidige studie trachten te falsifiëren aan de hand van VSS (*Vector Space Semantics*).

5. SLOTBEMERKING

In deze bijdrage heb ik het begrip 'subjectachtige datief' geïntroduceerd en behandeld in de context van wat ik 'onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden' noem. Subjectachtige datieven zijn vaste argumenten van laag-agentieve werkwoorden en vervullen een rol die doorgaans met het onderwerp geassocieerd wordt. Ze kunnen vooral verward worden met possessieve datieven en datieven van voor- of nadeel in anticausatieve structuren. Daarnaast werd duidelijk dat subjectachtige datieven zijn niet zozeer geassocieerd zijn met een bepaald werkwoord, maar met welbepaalde verbale betekenischakeringen (Eng. 'senses').

Aan de hand van een niet-exhaustieve lijst in Barðdal (2004), die 45 onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden noemt, kon worden aangetoond dat het hedendaagse Duits over 146 verschillende werkwoorden en 202 betekenissen beschikt die zich tot een gebruik in de onpersoonlijke datief-nominatiefconstructie lenen. Een semantische clustering gebaseerd op Barðdal et al. (2016) blijft ook voor het hedendaagse Duits overeind en kon zelfs met één categorie worden uitgebreid, namelijk met werkwoorden van toebehoren. De typologie toont dat meeste onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden te maken hebben met emotie (54 betekenissen), cognitie (24 betekenissen) en winst en voordeel (20 betekenissen) en dat de algehele verdeling een Zipfyaanse trend vertoont. Dat resultaat is opvallend, aangezien de Zipfcurve in

taalkundig onderzoek vooral wordt geassocieerd met woordfrequenties en niet met de bezetting van een semantisch spectrum.

Toekomstig onderzoek zou zich kunnen richten op de productiviteit van onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden door te bestuderen hoe frequent dit soort werkwoord in het hedendaagse Duits precies is. In sectie 4.2 raakte ik kort de idee aan dat dit type werkwoord enerzijds op zijn retour is, maar dat er anderzijds ook nieuwe onpersoonlijke datief-nominatiefwerkwoorden lijken te ontstaan. Daarnaast zou het zinvol zijn om de classificatie uit sectie 4.1 te onderwerpen aan een computationele methode, zodat ze gefalsifieerd kan worden en de samenhang tussen de verschillende klassen nauwkeuriger in kaart kan worden gebracht.

BIBLIOGRAFIE

- Andrews, Avery D. 1976. The VP complement analysis in Modern Icelandic. *Proceedings of the North East Linguistic Society* 6. 1–21.
- Baayen, Harald. 2009. Corpus linguistics in morphology: Morphological productivity. In Anke Lüdeling & Merja Kytö (eds.), *Corpus linguistics: An international handbook. Volume 2*, 899–919. Berlin: De Gruyter-Mouton.
- Barðdal, Jóhanna. 1999a. Case in Icelandic: A construction-grammar approach. *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 20(2).65–100.
- Barðdal, Jóhanna. 1999b. Case and argument structure of some loan verbs in 15th-century Icelandic. In Inger Haskå & Carin Sandqvist (eds.), *Alla tiders språk: En vänsskrift til Gertrud Pettersson november 1999*, 9–23. Lund: Lundastudier I Nordisk språkvetenskap A55.
- Barðdal, Jóhanna. 2001. *Case in Icelandic: A synchronic, diachronic and comparative approach*. Doctoraatsverhandeling. Lund: Departement voor Scandinavistiek.
- Barðdal, Jóhanna. 2004. The semantics of the impersonal construction in Icelandic, German and Faroese: Beyond thematic roles. In Werner Abraham (ed.), *Focus on Germanic typology*, 105–137. Berlin: Akademie Verlag.
- Barðdal, Jóhanna. 2006. Construction-specific properties of syntactic subjects in Icelandic and German. *Cognitive Linguistics* 17(1). 39–106.
- Barðdal, Jóhanna, Thomas Smitherman, Valgerður Bjarnadóttir, Serena Danesi, Gard B. Jensen & Barbara McGillivray. 2012. Reconstructing constructional semantics: The dative-subject construction in Old-Norse Icelandic, Latin, Ancient Greek, Old Russian and Old Lithuanian. *Studies in Language* 36(3). 511–547.
- Barðdal, Jóhanna, Carlee Arnett, Stephen Mark Carey, Þórhallur Eypórssón, Gard B. Jensen, Guus Kroonen & Adam Oberlin. 2016. Dative subjects in Germanic: A computational analysis of lexical semantic verb classes across time and space. *Language Typology and Universals* 69(1). 49–84.
- Barðdal, Jóhanna, Þórhallur Eypórssón & Tonya K. Dewey. 2019. The alternating predicate puzzle: Dat-Nom vs. Nom-Dat in Icelandic and German. *Constructions and Frames* 11(1). 107–170.
- Barðdal, Jóhanna & Þórhallur Eypórssón. 2020. How to identify cognates in syntax: Taking Watkins' legacy one step further. In Jóhanna Barðdal, Spike Gildea & Eugenio R. Luján (eds.), *Reconstructing syntax*, 197–238. Leiden: Brill.

- Blake, Barry J. 2001. *Case*. Cambridge: University Press.
- Cosmas II. 2018. *Textorganisation. Tagged-M*. Mannheim: Institut für Deutsche Sprache.
- Draye, Luk. 1996. The German dative. In William Van Belle & Willy Van Langendonck (eds.), *The Dative. 1: Descriptive studies*, 155–215. Amsterdam: Benjamins.
- Dudenredaktion (ed.). 2015. *Duden – Deutsches Universalwörterbuch: Das umfassende Bedeutungswörterbuch der deutschen Gegenwartssprache*.
- Dudenredaktion (ed.). 2016. *Die Grammatik*. Mannheim, Leipzig, Wien & Zürich: Dudenverlag. Berlin: Bibliographisches Institut.
- Dudenredaktion (ed.). z.J. *Duden online*. <https://www.duden.de>.
- DWDS – *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. Das Wortauskunftssystem zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart*, uitgegeven door de Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften
- Engelen, Bernhard. 1975. *Untersuchungen zu Satzbauplan und Wortfeld in der geschriebenen deutschen Sprache der Gegenwart*. München: Hüber.
- Eyþórsson, Þórhallur & Jóhanna Barðdal. 2005. Oblique subjects: A common Germanic inheritance. *Language* 81(4). 824–881.
- Haspelmath, Martin. 2001. Non-canonical marking of core arguments in European languages. In Alexandra Aikhenvald, Robert M. W. Dixon, Masayuki Onishi (eds.), *Non-canonical subjects and objects*, 53–83. Amsterdam: Benjamins.
- Hentschel, Elke & Harald Weydt. 2021. *Handbuch der deutschen Grammatik*. Berlin/Boston: De Gruyter.
- Lamiroy, Béatrice & Nicole Delbecque. 1998. The possessive dative in Romance and Germanic languages. In William Van Belle & Willy Van Langendonck (eds.), *The Dative. 2: Theoretical and contrastive studies*, 29–74. Amsterdam: Benjamins.
- Lehmann, Christiann. 2015. *Thoughts on grammaticalization*. Berlin: Language Science Press.
- Jónsson, Jóhannes Gísli. 1997–98. *Sagnir með aukafallsfrumlagi. Íslenskt mál og almenn málfræði* 19–20 (11–43).
- Leibniz-Institut für Deutsche Sprache. *Wörterbuch zur Verbvalenz*. Grammatisches Informationssystem grammis.
- Sigurðsson, Halldór Ármann. 1989. *Verbal syntax and case in Icelandic*. Doctoraatsverhandeling. Universiteit Lund.
- Van Valin, Robert D. Jr. 2018. Dative case and oblique subjects. In Jóhanna Barðdal, Stephen Mark Carey, Na'ama Pat-el (eds.), *Non-canonically case-marked subjects. The Reykjavik-Eyjafjallajökull papers*, 115–131. Amsterdam: John Benjamins.
- Vandeweghe, Willy. 2015. *Grammatica van de Nederlandse zin*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Wegener, Heide. 1985. *Der Dativ im heutigen Deutsch*. Tübingen: Günther Narr.
- Zeldes, Amir. 2012. *Productivity in argument selection: From morphology to syntax*. Berlin: De Gruyter-Mouton.
- Zaenen, Annie, Joan Maling and Höskuldur Þráinsson. 1985. Case and grammatical functions: The Icelandic passive. *Natural Language and Linguistic Theory* 3. 441–483.
- Zipf, George Kingsley. 1935. *The psycho-biology of language: An introduction to dynamic philology*. Cambridge (MA): MIT Press.
- Þráinsson, Höskuldur. 1979. *On complementation in Icelandic*. New York: Garland Publishing.

APPENDIX – ALFABETISCH OVERZICHT VAN ALLE ONPERSOONLIJKE DATIEF-NOMINATIEFWERKWOORDEN IN HET HEDENDAAGSE DUIJS

<i>abgehen</i>	ontberen; gevoelens van gemis ervaren (regionaal)
<i>abhandenkommen</i>	verliezen
<i>ahnen</i>	een voorgevoel hebben (spreektaalig); weten van, kennis hebben van
<i>angehören</i>	behoren tot (een bepaalde groep); behoren tot (een bepaalde periode); nauw verbonden zijn met iemand
<i>anhängen</i>	op iemand wegen
<i>ankommen</i>	overvallen, overkomen; zwaar vallen; van belang zijn; aankomen op
<i>anliegen</i>	van belang zijn
<i>anstehen</i>	bevallen, aanstaan; genoeg hebben van (Oostenrijks)
<i>aufdämmern</i>	dagen
<i>auffallen</i>	opvallen
<i>aufgehen</i>	zich openbaren aan
<i>aufstoßen</i>	opvallen (spreektaalig); oprispen; tegensteken
<i>ausgehen</i>	verminderen, op geraken; tekortkomen (adem)
<i>ausmachen</i>	uitmaken
<i>ausreichen</i>	genoeg hebben van
<i>bedeuten</i>	betekenen voor; zijn
<i>begegnen</i>	overkomen; (toevallig) aantreffen
<i>behagen</i>	behagen
<i>beifallen</i>	te binnen schieten
<i>beikommen</i>	opkomen bij, te binnen schieten
<i>beiwohnen</i>	eigen zijn (aan)
<i>bekommen</i>	bekomen, bevallen
<i>belieben</i>	believen
<i>bevorstehen</i>	te wachten staan; opzien tegen (Noord-Duits)
<i>bleiben</i>	blijven, resteren
<i>blühen</i>	te wachten staan
<i>dämmern</i>	dagen
<i>danebengeraten</i>	mislukken
<i>dazwischenkommen</i>	tussenkomen
<i>dienen</i>	dienen
<i>drohen</i>	dreigen
<i>dünken</i>	dunken
<i>eignen</i>	typeren, eigen zijn (aan)
<i>eilen</i>	dringend zijn
<i>einfallen</i>	te binnen schieten (van een idee); zich herinneren
<i>eingehen</i>	begrijpen; bevallen
<i>einkommen</i>	te binnen schieten
<i>einleuchten</i>	duidelijk zijn
<i>ekeln</i>	doen walgen
<i>entfahren</i>	ontsnappen (van woorden)
<i>entfallen</i>	ontglippen, laten vallen; vergeten
<i>entgegenschallen</i>	in iemands richting weerklinken

<i>entgegenschlagen</i>	(met heftigheid) gewaarworden (let.); (met heftigheid) gewaarworden (fig.)
<i>entgegentreten</i>	opmerken, stoten op
<i>entgehen</i>	zich laten ontglippen, voorbij laten gaan; niet opgemerkt worden, ontgaan
<i>entgleiten</i>	ontglippen, laten vallen; ontglippen (fig.), verliezen; ontsnappen (van woorden)
<i>entschlüpfen</i>	ontsnappen (van woorden)
<i>entschwinden</i>	mentaal ontgaan, vergeten; uit iemands blikveld verdwijnen
<i>entstehen</i>	ontstaan (voor iemand)
<i>erbarmen</i>	spijten (Oostenrijks)
<i>ermangeln</i>	ontbreken
<i>erscheinen</i>	voor iemand verschijnen (let.); voorkomen als
<i>erwachsen</i>	ontstaan
<i>fehlen</i>	missen, ontberen; missen (emotioneel); niet gezond zijn (regionaal); niet voorhanden zijn, verloren gegaan zijn; nodig hebben
<i>fehlen an</i>	ontbreken aan
<i>fernliegen</i>	niet in iemand opkomen; niet iemands intentie zijn
<i>folgen</i>	volgen op
<i>frommen</i>	tot nut strekken
<i>gebrechen</i>	ontbreken
<i>gebrechen an</i>	ontbreken aan
<i>gebühren</i>	toekomen
<i>gefallen</i>	bevallen
<i>gegenübertreten</i>	voorkomen, treffen als
<i>gehören</i>	toebehoren (let.); toebehoren (fig.), behoren aan; toekomen, verdienen (Zuid-Duits, Oostenrijks, spreektaalig)
<i>gelingen</i>	lukken
<i>gelten</i>	waard zijn; gelden (als), beschouwen
<i>genügen</i>	volstaan
<i>geraten</i>	lukken; voor iemand op een bepaalde manier aflopen
<i>geschehen</i>	gebeuren, overkomen
<i>geziemen</i>	betamen, horen
<i>glücken</i>	lukken
<i>grauen</i>	beangstigen
<i>graulen</i>	doen huiveren
<i>grausen</i>	beangstigen
<i>gruseln</i>	beangstigen
<i>gutgehen</i>	goed gaan (emotioneel); goed gaan (economisch)
<i>guttun</i>	goeddoen
<i>hinterhereilen</i>	achtervolgen (bv. van succes)
<i>imponieren</i>	imponeren
<i>innewohnen</i>	eigen zijn (aan)
<i>klarwerden</i>	duidelijk worden
<i>klingen</i>	klinken (als)
<i>kommen</i>	komen (gelegen, ongelegen, onverwacht ...); overvallen
<i>konvenieren</i>	uitkomen, passen (Oostenrijks)
<i>lachen</i>	toelachen

<i>langen</i>	volstaan (spreektaalig)
<i>leichtfallen</i>	makkelijk zijn
<i>leidtun</i>	medelijden hebben met; spijten
<i>liegen</i>	liggen, goed zijn in; geven om, waarderen; liggen, het kunnen vinden met (spreektaalig)
<i>mangeln</i>	ontbreken
<i>mangeln an</i>	ontbreken aan
<i>missfallen</i>	misvallen
<i>missglücken</i>	mislukken
<i>misslingen</i>	mislukken
<i>missraten</i>	mislukken
<i>munden</i>	smaken
<i>nachgehen</i>	bijblijven
<i>nachhängen</i>	blijven hangen
<i>nahegehen</i>	bedroeven
<i>nutzen</i>	nuttig zijn (voor)
<i>nützen</i>	nuttig zijn (voor)
<i>obliegen</i>	moeten, als plicht toekomen
<i>passen</i>	passen (van kleren); goed uitkomen (spreektaalig)
<i>passieren</i>	overkomen
<i>pressieren</i>	dringend zijn
<i>rauchen</i>	irritatie ondervinden, boos worden (spreektaalig)
<i>reichen</i>	volstaan (spreektaalig)
<i>schaudern</i>	huiveren (let.); huiveren (fig.), vrezen
<i>schauern</i>	huiveren (let.); huiveren (fig.), vrezen
<i>scheinen</i>	schijnen
<i>schlechtgehen</i>	slecht gaan (emotioneel); slecht gaan (economisch)
<i>schmecken</i>	een bepaalde smaak hebben (let.); een bepaalde smaak hebben (fig.); goed smaken (let.); bevallen
<i>schwanen</i>	een voorgevoel hebben
<i>schwerfallen</i>	moeilijk zijn (voor)
<i>schwindeln</i>	duizelen
<i>sein</i>	toebehoren (regionaal, spreektaalig)
<i>stehen</i>	staan (van een kledingstuk); staan (fig.), afgaan
<i>stinken</i>	kwaad maken
<i>träumen</i>	dromen
<i>unterlaufen</i>	overkomen; overkomen (van een fout)
<i>verbleiben</i>	resteren
<i>vergehen</i>	voorbijgaan (tijd); verliezen, afnemen
<i>verlorengehen</i>	verloren gaan
<i>vorkommen</i>	overkomen (gebeurtenis); ervaren; voorkomen, treffen (als)
<i>vorschweben</i>	voor ogen hebben
<i>wehtun</i>	pijn doen
<i>widerfahren</i>	overkomen
<i>widerstehen</i>	mishagen; niet smaken (eten)
<i>widerstreben</i>	met tegenzin vervullen
<i>winken</i>	in het vooruitzicht staan

<i>wohltun</i>	goeddoen
<i>zufallen</i>	in het bezit komen; te beurt vallen
<i>zufliegen</i>	te binnen schieten
<i>zufließen</i>	ontvangen
<i>zugehören</i>	behoren (tot)
<i>zugutekommen</i>	ten goede komen
<i>zuhandenkommen</i>	krijgen
<i>zukommen</i>	ontvangen; toegestuurd krijgen (bv. van een bericht); toekomen, mogen; krijgen (fig., zoals van een bepaalde rol); toe te meten zijn
<i>zupasskommen</i>	van pas komen
<i>zusagen</i>	bevallen
<i>zusetzen</i>	kwellen
<i>zustattenkommen</i>	van pas komen
<i>zustehen</i>	verdienen; toekomen, mogen
<i>zustoßen</i>	overkomen
<i>zuteilwerden</i>	te beurt vallen
<i>zuwachsen</i>	krijgen